

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑΣ ΜΑΣ

ροσημείωσις. Ἡ παρούσα μελέτη ἀποβλέπει εἰς τὴν ὀρθογραφίαν τῆς δημοτικῆς· δὲν θὰ ἐξετασθῇ ἐδῶ ποῦ θὰ γραφῇ ἡ δημοτικὴ, ἂν δηλαδὴ θὰ ἐξακολουθήσῃ νὰ χρησιμοποιῶται μόνον εἰς τὴν λογοτεχνίαν ἢ ἂν πρέπη καὶ ἂν μπορῇ νὰ εἰσαχθῇ καὶ εἰς τὴν ἐπιστήμην· εἶναι ζήτημα τελείως ἄσχετον μὲ τὸ ἰδικόν μας· ἀρκεῖ ὅτι πιστεύεται πιά ἀπὸ ὅλους ὅτι καὶ ἡ δημοτικὴ γλῶσσα ἔχει δικαιώματα νὰ ζήσῃ. Ἀναφέρω μερικὰ λόγια τοῦ κ. Μενάρδου ἀπὸ τὸν «Στέφανον»: «δυνάμεθα νὰ βεβαιώσωμεν ὅτι τὰ Ἀκριτικὰ τραγούδια, ἡ Ἡλιογέννητη, ὁ Βρυκόλακας, τὰ Ἐκατόλογα, οἱ Θρηνοὶ, ἡ Θυσία τοῦ Ἀβραάμ, ὁ Ἐρωτόκριτος, τὰ Κλέφτικα τραγούδια, ὁ Λάμπρος καὶ οἱ Ἐλεύθεροι Πολιορκημένοι, ὁ Ἀστραπόγιαννος καὶ ὁ Φωτεινός, ἡ Φλογέρα τοῦ Βασιλιᾶ καὶ ὁ Δωδεκάλογος, ὁ Σαλπικτῆς καὶ ἡ Ροδόπη καὶ ἄλλα νέα ἔργα, ἀποτελοῦντα πλέον ἐπιβλητικὴν παράδοσιν ὑπερπεντακοσίων ἐτῶν, εἶναι ποιητικὸν κεφάλαιον ἐθνικόν, γλωσσικῶς ἀρκετόν, ὅσον πᾶσα δόκιμος γλῶσσα τῆς Εὐρώπης».

*
* *

Σημερινὴ κατάστασις.

Κάποιοι ἀμερικανὸς συγγραφεὺς ποὺ εἶχεν ἀγαπήσει τόσον πολὺ τὴν Ἑλλάδα ὥστε ἔζησε εἰς τοὺς Δελφούς καὶ

Τ. ΛΟΥΚΙΑΟΥ

ΟΙ ΤΟΝΕΜΕΝΟΙ

ὅταν ἀπέθανεν ἐτάφη ἐκεῖ μὲ τὴν ἐλληνικὴν φρουστανέλλα, ἠθέλησε πρὶν ἀπὸ δύο - τρία χρόνια νὰ μάθη τὴν γλῶσσάν μας· φαντάζεται κανεὶς τὰς δυσκολίας ποὺ τοῦ ἐγεννοῦσεν ἡ διγλωσσία μὲ τὴν ἄπειρον πολυτυπίαν της· δὲν ἦταν ὅμως μόνον αὐτό· κάποτε ἓνας φίλος μου τὸν εὗρηκε νὰ ξεφυλλίζει τὸ λεξικόν του ἀπὸ πολλὴν ὥραν· ἐζητοῦσε νὰ εὕρῃ τὴν λέξιν *καημός* τί ἐσήμαινε, ἀλλὰ τοῦ κάκου, τὸ λεξικόν δὲν τὴν εἶχεν· ὁ φίλος μου συνηθισμένος εἰς τὴν ἐλληνικὴν ὀρθογραφικὴν ἀναρχίαν ἔψαξε εἰς τὸ *καῦμός* καὶ εὗρηκε τὴν σημασίαν· καὶ ὁ ἀμερικανὸς ἐρώτησε τότε μὲ πικρίαν: θέλετε σεῖς οἱ Ἕλληνες ἑμεῖς οἱ ξένοι νὰ μὴ μαθαίνουμε τὴν γλῶσσά σας;

Πόσον εὐτυχησμένοι θὰ ἤμεθα ἂν μόνον οἱ ξένοι εὗρισκαν μεγάλην δυσκολίαν εἰς τὴν ὀρθογραφίαν μας!

Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι πλὴν τῆς διγλωσσίας μᾶς βασανίζει καὶ ἓνα ἄλλο κακόν, ἡ ὀρθογραφικὴ ἀναρχία· διάφορα αἷτια, τὰ ὁποῖα θὰ ἐξετάσωμεν παρακάτω, συνετέλεσαν ὥστε καὶ ἡ γραφὴ τῶν λέξεων νὰ ποικίλλῃ εἰς βαθμὸν ἀφάνταστον. Τὰ λογοτεχνικὰ βιβλία ἐκπροσωποῦν θανμάσια τὴν ἀκαταστασίαν αὐτήν: τὸ εἶναι γράφεται καὶ *εἶνε*, *ἦναι*, *ἦνε*, πρὸ ὀλίγου καιροῦ δὲ ἐδιάβασα καὶ *ἦνε*· ὁμοίως διαβύζομεν: βασιλεῆς, βασιληᾶς, βασιληᾶς, βασιλειᾶς, βασιλιᾶς, βασιλιάς· παλιός, παληός - μαζί, μαζύ, μαζῇ, μαζῆ — μάτια, μμάτια, μμάτια, κοιτῶ, κυτῶ - στήν Ἀθήνα, 'ς τὴν Ἀθήνα, 'σε μένα — μουῖπε, μουῖπε, μουῖ - πε — αὐτός, ἀφτός — αὐγῇ, ἀβγῇ — ξέρω, ξαίρω — βρόμα, βρωῶμα — παντοινά, παντοτεινά — φεῖδι, ταξείδι, φίδι, ταξίδι κλπ.

Ἀπὸ τὸν «Στέφανον» τοῦ κ. Μενάρδου, ὁ ὁποῖος ἐξεδόθη πρὸ τριῶν ἐτῶν καὶ ἀκολουθεῖ εἰς μέγαλον βαθμὸν τὴν ἱστορικὴν γραφὴν, μέχρι τοῦ Βηλαρᾶ καὶ τοῦ Ἑβρότα, ποὺ ἠκολούθησαν φωνητικὸν σύστημα, ὑπάρχει μία ἀτελείωτη σειρὰ ὀρθογραφικῶν ποικιλιῶν.

Ἄν πάλιν ἀνοίξωμεν κανένα ἐπιστημονικὸν γλωσσολογικὸν βιβλίον, θὰ ἀντικρύσωμεν γραφὰς αἱ ὁποῖαι παρουσιάζονται ὅλως διόλου ἀλλόκοτοι εἰς τὰ μάτια μας: τὸ παιδί, τὸ φιλεῖ, τὸ φαεῖ, τὸ γένει, τὸ τσώφλοι, τὸ χεῖλη, τοῦ χεῖληοῦ,

τὰ χεῖλη, τὸ στήθη, τὸ δίχτυ, τὸ χέλυ — ἡ βρύσι, ἡ σκόνη, ἡ δρῦ, ἡ πῆχυν, τῆς πῆχυνς — βαρκάρουδες, περβολάρουδες — ὁ γέρωσ, ὁ λαγώς, ὁ δράκως, ὁ χάρως — ὁ Μιχάλης, ὁ Γεώργιος, ὁ Βασίλεις, ἡ Περμάχω, ὁ Μανυρογένεις, ὁ Κατεβαίνεις — ἦτανε, εἶχανε, εἶπανε, ἦρθανε — μιῶω, γελῶω, χτυπῶω, μιῶει, — βασιλεάς, συκεά, μβουκεά, ξυλεά, γραα, νεᾶτα θά' νρη (προφορά: βασιλιᾶς, συκιά, μπουκιά, ξυλιά, γριά, νιάτα θά βρη), με τὸ στανιό, δίκαιο (προφ. στανιό, δίκιο), νῆος, νιούλλης, μοναχοῦνός, ὑαλί, ιατρός, πεᾶ, εορτή, εορτάζω, (προφ. γυιός, μοναχογυιός, γυιούλλης, γυαλί, γιατρός, πιᾶ, γιορτή, γιορτάζω) — σκάβω, ράβω ἄλλὰ παύω, καύω — ξε-
σταίνω, γλυκαίνω ἄλλὰ χοντρένω, ψένω — ὁ χρυσός, ὁ καλὸς ἄλλὰ ἡ καλή, ἡ χρυσῇ, οἱ καλοὶ, οἱ χρυσοῖ, οἱ ἀργυροῖ, τὰ καλὰ τὰ χρυσᾶ, τὰ ἀργυρᾶ — ὦχι κλπ.

Υστερα ἀπὸ τόσην ποικιλίαν ὀπτικῶν παραστάσεων ποὺ ἔχομεν ἀπὸ τὰ διάφορα βιβλία, λογοτεχνικά καὶ ἐπιστημονικά, δὲν ξέρομεν ποῖος εἶναι ὁ ὀρθὸς τύπος, «ἀπόλλυμεν καὶ τὸν ἐόντα νόον». Καὶ ἂν οἱ Ἕλληνες εἶναι σήμερα ὁ ἀνορθογραφώτερος λαὸς τοῦ κόσμου, αὐτὸ ὀφείλεται ὅχι μόνον εἰς τὴν δυσκολωτάτην πράγματι ὀρθογραφίαν του, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἀναρχίαν, προπάντων τῶρα τελευταῖα ποὺ τὸ λογοτεχνικὸν βιβλίον — κατὰ τὸ πλεῖστον ἐλεινὰ καὶ βιαστικὰ ἐκδιδόμενον, γεμᾶτο ἀπὸ λάθῃ — ἔχει τόσην μεγάλην διάδοσιν.

*
* *

Αἷτια τῆς ὀρθογραφικῆς ἀναρχίας.

Τῆς ἀθλίας αὐτῆς καταστάσεως εἶναι πολλὰ τὰ αἷτια: "Οταν διὰ πρώτην φορὰν ἡ δημοτικὴ ἄρχισε δειλὰ - δειλὰ νὰ γράφεται, δὲν εἶχε βέβαια τίποτε ἄλλο νὰ κάμῃ διὰ τὴν ὀρθογραφίαν, παρὰ ν' ἀκολουθήσῃ τὴν καθαρεύουσαν ὅσαι πάλιν λέξεις ἦσαν νεόπλαστοι ἢ ξέναι ἐγράφοντο ὅπως τύχη· ποὺ καὶ ποῦ ἀνεφαίνοντο καὶ ἄκροι μεταρρυθμισταί, καθὼς ὁ Βηλαρᾶς ἢ καὶ μετριοπαθέστεροι, προτείνοντες ἀπλοποιήσεις, ὅπως ὁ Σοφιανὸς (ἥδη τὸν 16 αἰῶνα) καὶ ὁ Χριστόπουλος· δὲν κατῴρθωσαν ὅμως τίποτε καὶ βέβαια: τὴν

ἐποχὴν ποὺ ἡ ἐπιστροφὴ εἰς τὴν «θείαν τῶν προγόνων γλῶτταν» ἐθεωρεῖτο ὡς ἓνα ὄνειρον ὃχι ἀκατόρθωτον, καὶ ὁ Βυζάντιος προσέτρεπε νὰ γράφωμεν *ὅποιος κεν ἔλθοι ἀντὶ ὅποιος κι' ἂν ἔλθῃ*, νομίζων ὅτι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ ἐξαναγύριζε ἡ εὐκτική καὶ τὸ ὁμηρικὸν *κεν*, τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τί σημασίαν μποροῦσε νὰ ἔχῃ ἡ μεταρρύθμισις ἐνὸς τρελοῦ — ὅπως ἐχαρκτηρίσθη ὁ Βηλαρᾶς;

Βαθμηδὸν ὅμως ἀπὸ τὸ 1880 καὶ ἐξῆς τὰ πράγματα ἄλλαξαν κάπως· ὅσον ἡ δημοτικὴ ἐξηπλώνετο περισσότερο, τόσον παρουσιάζετο ὡς κάτι ἀναγκαῖον ἢ ἀπλοποιήσεως. Μολονότι δὲ γραφὴ καὶ γλῶσσα εἶναι κάτι ἐντελῶς ξεχωριστά, εἶναι χαρακτηριστικὸν ὅτι ὅλοι ὅσοι ἐξήγησαν ν' ἀπλοποιήσουν τὴν πολύπλοκον ὀρθογραφίαν τῆς δημοτικῆς, ἦσαν δημοτικισταί¹. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ γράφοντες ἐδοκίμαζαν πρακτικῶς τὴν δυσκολίαν καὶ δι' αὐτὸ ἀπὸ τοὺς μεταρρυθμιστὰς τῶν τελευταίων σαράντα ἐτῶν, ἐλάχιστοι εἶναι εἰδικοὶ γλωσσολόγοι ὅπως ὁ *Ψυχάρης* καὶ ὁ *Τριανταφυλλίδης*· καὶ δὲν εἶναι λίγοι οἱ μεταρρυθμισταί: ἂν ἐξαίρεσωμεν ἐκείνους οἱ ὅποιοι θεωρητικῶς μόνον ἐξέφρασαν μίαν εὐχὴν ἀπλοποιήσεως ἢ καὶ τὸν *Ἐβρότα*, ποὺ εἰσήγαγεν φωνητικὴν τελείως ὀρθογραφίαν, εἶναι ὁ *Λασκαράτος*, ὁ *Βλαστός*, ὁ *Πάλλης*, ὁ *Καμπίσης*, ὁ *Φαρδύς*, ὁ *Φυντίλης* καὶ ἄλλοι. Τὰ ἀπλοποιητικὰ τῶν συστήματα δὲν συμφωνοῦν μεταξὺ τῶν οὔτε κατὰ τὸ ποσόν, οὔτε κατὰ τὸ ποιόν. Ὁ ἓνας καταργεῖ τελείως τοὺς τόνους καὶ τὰ πνεύματα, ὁ ἄλλος κρατεῖ ἓνα τόνον, ὁ τρίτος ἀπλοποιεῖ εἰς τὰς ξένας λέξεις ἢ τὰς διφθόγγους κ. ο. κ. ἔ. Συχνὰ μάλιστα ὁ ἴδιος συγγραφεὺς προτείνει ἀργότερα ἄλλο σύστημα· ὁ *Ψυχάρης* τώρα τελευταῖα ἐφαρμόζει μίαν νέαν ἀπλοποίησιν, εἰς τοὺς τόνους· δύο συστήματα ἐφήρμοσεν ὁ *Καμπίσης*, τρία ὁ *Πάλλης*!

Ἐὰν ἐξαίρεσωμεν τὴν μεταρρύθμισιν τοῦ κ. *Τριανταφυλλίδη* τὴν ὁποίαν ἠκολούθησεν καὶ ὁ *Ἐκπαιδευτικὸς Ὅμιλος* καὶ τὰ ἐπίσημα ἀναγνωστικά τῆς δημοτικῆς, ὅλαι αἱ ἄλλαι προσπάθειαι ἀπέμειναν ἀτομικαί, δὲν εἶχαν καμμίαν ἄλλην σημασίαν παρὰ μόνον ὅτι ἐμεγάλωσαν ἀκόμη περισσότερο τὴν σύγχυσιν. Καὶ ἀκριβῶς ἀπὸ τοὺς μεγαλυ-

τέρους λόγους τοῦ σημερινοῦ καταντήματος εἶναι αὐτὴ ἡ ποικιλία τῶν μεταρρυθμίσεων· ἀντὶ νὰ τείνουν ὅλοι οἱ μεταρρυθμιστὰι πρὸς ἓνα ὁμοιόμορφον σύστημα, τὸ ὁποῖον σιγὰ - σιγὰ θὰ ἐφηρομόζετο, διότι θὰ ἐσχημάτιζε παραδόσιν, καθένας ἐζητοῦσε νὰ κάμῃ κάτι ξεχωριστόν, μίαν καινοτομίαν πού ἦτο ἀπὸ πρὶν προωρισμένη νὰ μείνῃ ἀτομικὴ προσπάθεια — μία ἀπομονωτικὴ τάσις ἡ ὁποία εἰς τὴν Ἑλλάδα δυστυχῶς συνετέλεσεν ὥστε νὰ μὴ ἔχῃ ἀκόμη σχηματισθῇ εἰς τίποτε καμμία παράδοσις, καμμία συνέχεια.

Ἀντιθέτως πρὸς τὰς τάσεις αὐτὰς ἡ γλωσσολογικὴ ἐπιστήμη, ἡ ὁποία ἀπὸ τὸ 1880 περίπου ἄρχισε νὰ μελετᾷ συστηματικὰ τὴν δημοτικὴν, ἐζήτησε νὰ ἐφαρμόσῃ ἓνα σύστημα πολυπλοκώτερον, τὸ σύστημα τῆς αὐστηρεᾶς ἱστορικῆς γραφῆς τῶν λέξεων. Κατ' αὐτό, ὅπως διευπλώθη ἀπὸ τὸν κ. Γεωργ. Χατζιδάκιν, τὸν ἰδρυτὴν τῆς γλωσσολογίας ἐν Ἑλλάδι, ὄχι μόνον αἱ ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα διασωθεῖσαι λέξεις ἔπρεπε νὰ ἐξακολουθοῦν νὰ γράφωνται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ἀλλὰ καὶ αἱ μεταπλασθεῖσαι ἀφ' ἐνὸς μὲν κατὰ τὸ δυνατόν νὰ ἀνάγωνται εἰς τὴν πρώτην τους μορφήν, διατηροῦσαι τὴν αὐτὴν γραφὴν εἰς ὅσους φθόγγους δὲν εἶχαν ἀλλάξει, ἐξ ἄλλου, ὅπου μετεβλήθησαν νὰ ἀκολουθοῦν τὴν γραφὴν τοῦ τύπου κατὰ τὸν ὁποῖον ἀναλογικῶς μετεβλήθησαν· αὐτὴ ἡ ὀρθογραφία ὠνομάσθη *τεχνικὴ*· ἐπὶ παραδείγματι ἐγράφη ὁ γέρωσ διὰ νὰ διατηρῇ τὸ *ω* τοῦ γέρων· ὁμοίως· ὁ Βασίλεις, ὁ Σωτήρις, ἡ Περμάχω (ἀφοῦ ἔγινε ἀπὸ τῇ Ὑπερμάχω), ἡ φτιέρι, τὸ φαεῖ, τὸ φιλεῖ (ἀρχαῖα ἀπαρέμφατα· φαγεῖν, φιλεῖν), τὸ τσώφλοι, ἡ πῆχυν, ἦρθαν (διὰ νὰ διατηρηθῇ ὁ τόνος τοῦ ἥλθον), εἶπανε κτλ. Κατὰ τὸν αὐτὸν κανόνα ἐγράφη γελᾷει (γελᾷ + ει), χεῖληα, (ἐξ οὗ καὶ τὸ χεῖλη), τέσσερεις (κατὰ τὸ τρεῖς).

Ὅμοίως πρέπει νὰ γράφωμεν νὰ πετᾷη, νὰ γελᾷη τὸ πιοτεῖ (κατὰ τὸ φαεῖ), ἡ κακηὰ (κακὴ + α).

Ἡ ἀπόλυτος ἱστορικὴ γραφὴ εἰσήγαγε καὶ δυσκολωτέραν φωνητικὴν· διότι γράφεται μὲν *εορτή*, *εορτάζω*, *υἱός*, *βασιλεάς*, *συκεά*, *ἐλαγά*, *ξυλεά*, *σταναζό*, *πεά*, *θά*· ὕρω, προφέ-

ρεται δὲ *γιορτή*, *γιορτάζω*, *γνιός*, *βασιλιάς*, *συκιά*, *ελιά*, *ξυλιά*, *στανιό*, *πιά*, *θά βρω*.

Αἱ τοιαῦται γραφαί, αἱ ὅποιαι μας φαίνονται τόσον παράδοξοι, δικαιολογοῦνται ἀπὸ μίαν αὐστηρὰν ἐφαρμογὴν τῆς ἱστορικῆς ἀρχῆς· δεύτερος ὑπὲρ αὐτῶν προτεινόμενος λόγος εἶναι ἵνα «καθίσταται τοῖς εἰδήμοσι τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς καταφανὴς οὐ μόνον ἡ ταυτότης καὶ ἡ συγγένεια τῶν νέων λέξεων πρὸς τὰς ἀρχαίας, ἀλλὰ καὶ ὁ τρόπος καθ' ὃν ἄλλαι ἐγένοντο ἢ μετεπλάσθησαν»². Καὶ φυσικὰ γίνεται μὲν διάσπασις τῆς κλίσεως (*παιδί*, *δίχτυ*, *τσώφλοι*, *χείλη*, *φαεῖ*—*τιμή*, *βρύσι*, *δρυ*—οἱ *καλοί*, οἱ *ἀργυροῖ*), ἀλλὰ προτιμᾶται αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἐπισκίασιν τοῦ ἐτύμου. Τονίζεται δὲ ὅτι εἰς τὴν ἀρχὴν αὐτὴν πρέπει νὰ μείνωμεν σταθεροί, νὰ μὴ ὑποχωρήσωμεν πρὸ οὐδενὸς συμπεράσματος, διότι «ἡ ἀνακολουθία εἶναι αἰσχρὸν καὶ φρευκτέον».

Τὸ σύστημ' αὐτό, διὰ τὴν μεγάλην δυσκολίαν ποὺ παρουσιάζει, μόνον εἰς ἐπιστημονικὰς μελέτας ἐξητήθη νὰ ἐφαρμοσθῇ ἐντελῶς, εἶχε ὅμως καὶ εἰς λογοτεχνικὰ βιβλία ἀρκετὸν ἀντίκτυπον καὶ συνετέλεσε καὶ αὐτὸ εἰς τὴν ἀναρχίαν

Τρίτῃ αἰτία τοῦ σάλου εἶναι κάποτε καὶ ἡ διαφωνία περὶ τῆς καταγωγῆς μιᾶς λέξεως· ἐπὶ ἔτη ἐγένετο ἀγὼν ἀνὰ πρόβλη νὰ γράψωμεν *καλύτερος* (κατὰ τὸ *παχύτερος* κτλ.) ἢ *καλλίτερος* (κατ' ἐπίδρασιν τοῦ *καλλι*)· τὴν τελευταίαν ὑπεστηρίχθη ἡ καταγωγὴ τοῦ *ξέρω* ἀπὸ τὸ *ἐξαίρω* καὶ ἐγράφη *ξαίρω*, χωρὶς νὰ συμφωνοῦν πολλοί, ἐξακολουθοῦντες νὰ γράφουν *ξέρω*. Καὶ ἀφοῦ οἱ γλωσσολόγοι δὲν συμφωνοῦν, φυσικὰ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες, οἱ μὴ εἰδικοί, δὲν ξέρουν—ἢ δὲν ξαίρουν!—τί νὰ προτιμήσουν· καὶ ἀν' ἀκόμη δεχθῶμεν ὅτι μία γνώμη παρουσιάζει περισσότερα ἐπιχειρήματα ὑπὲρ αὐτῆς, πάλιν εἶναι πολὺ ἀπὸ ἓνα, στερούμενον ἄλλως τε γλωσσολογικῆς μορφώσεως, εἴτε λογοτέχνην εἴτε ἐπιστήμονα νὰ ἀπαιτήσωμεν νὰ διαβάσῃ ἐπὶ παραδείγματι ὅσα ἐγράφησαν διὰ τὸ *καλύτερος* καὶ νὰ σηματούσῃ ὕστερα ἰδικὴν του γνώμην.³

Τὸ κακὸν ἐμεγάλωσε κατὰ τὴν σημερινὴν μάλιστα ἐποχὴν ἀκμῆς τῆς λογοτεχνίας, καὶ ἀπὸ τὴν ἑλληνην νεοελληνικὴν

λεξικοῦ τὸ ὁποῖον νὰ δώσῃ κάποιαν μονιμότητα εἰς τὴν σαλευομένην γραφὴν τῶν λέξεων, ἂν καὶ αὐτὸ θὰ ἐξηγεῖτο ἀπὸ τὴν βάσιν τὴν ὁποῖαν θὰ ἔθιεν ὁ συντάκτης του, ἂν δηλαδὴ θὰ ἠκολούθει τὴν ἀπόλυτον ἱστορικὴν ἀρχὴν ἢ θὰ ἀπλοποιούσε κάπως.

Τελευταία αἰτία τῆς σημερινῆς καταστάσεως εἶναι καὶ ἡ ἀκαταστασία, ἡ ἀπροσεξία, ἡ ἀμέλεια μὲ τὴν ὁποῖαν γράφονται καὶ τυπώνονται τῶρα τελευταῖα τὰ περισσότερα βιβλία. Χάριν περιεργείας ὅς κοιτάξῃ κανεὶς κανένα βιβλίον ἀπὸ τὰ ἐκδιδόμενα εἰς διαφόρους ἐκδοτικούς οἴκους κατὰ μετάφρασιν: σχηματίζει ἀμέσως τὴν γνώμην ὅτι ὁ μεταφραστὴς ἀγνοεῖ στοιχειωδεστάτους κανόνας τῆς γραμματικῆς: ὅπως δῆποτε τὸ ἀναγνωστικὸν κοινὸν τῆς Ἑλλάδος μέσα εἰς τὸν κυκεῶνα αὐτὸν χάνει πολὺ γρήγορα τὴν ἰδέαν τοῦ σωστοῦ.

Ἡ ἀνάγκη παγιώσεως τῆς ὀρθογραφίας μας.

Εἶναι καιρὸς ὅμως νὰ ἀντιληφθῶμεν ὅλοι ὅτι μᾶς ἐπιβάλλεται πιὰ μία διόρθωσις τῆς ἀναρχίας αὐτῆς: συνεπληρώσαμεν ἓνα αἰῶνα ἐλευθερίας καὶ δὲν εἶναι βέβαια κολακευτικὸν δι' ἡμᾶς ὅτι δὲν ἐκατωρθώσαμεν ἀκόμη νὰ κανονίσωμεν τὴν ὀρθογραφίαν μας.

Τὸ ζήτημα ἔχει μεγάλην σημασίαν καὶ διὰ τὴν παιδαγωγικὴν ἢ ἀκαταστασία αὐτὴ ἡ ὁποία ἔχει καὶ εἰς τὰ ἀναγνωστικὰ βιβλία μεγάλον ἀντίκτυπον¹⁾, κάθε ἄλλο βέβαια παρὰ συντελεστὴς προόδου εἶναι ἔρχεται ὕστερα τὸ λογοτεχνικὸν βιβλίον καὶ συμπληρώνει τὸ κακόν. Συμπέρασμα: ὁ Ἕλλην βγαίνοντας ἀπὸ τὸ Γυμνάσιον δὲν μπορεῖ νὰ γράψῃ μίαν σελίδα ἢ ὁποῖα νὰ μὴ ἔχῃ ἀρκετοὺς μαργαρίτας κι' οὔτε ὑπάρχει ἐλπίς νὰ διορθωθῇ ἀφοῦ ἐξακολουθεῖ ἡ ποικιλία τῶν ὀπτικῶν παραστάσεων ἀπὸ τὰ διάφορα βιβλία.

Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ γενικωτέραν σημασίαν πρέπει νὰ μας ἀπασχολήσῃ σοβαρῶς ἡ κατάστασις αὐτὴ εἰς τὸ Κράτος μας ἔχομεν καὶ ξενοφώνους πληθυσμοὺς οἱ ὅποιοι πρέπει πολὺ γρήγορα καὶ γλωσσικῶς ν' ἀφομοιωθοῦν: ἡ γλῶσσα

μας εἶναι δύσκολη, ἡ ὀρθογραφία τῆς ἐπίσης: δὲν εἶναι βέβαια συμφέρον νὰ ἐπιτείνωμεν τὰς δυσκολίας αὐτὰς μὲ μίαν τοιούτου εἵδους ἀκαταστασίαν.

Τὸ κάτω - κάτω ἓνα Ἔθνος τὸ ὁποῖον θέλει νὰ παρουσιάζεται ὡς ἑνιαῖον, πρέπει, ἂν μὴ εἰς τὴν γλῶσσαν του, τοῦλάχιστον εἰς τὴν γραφὴν νὰ παρουσιάῃ μίαν ἐνότητα.

Εἶναι λοιπὸν καιρὸς μιά γιὰ πάντα νὰ λυθῇ αὐτὸ τὸ ζήτημα.

*
* *

Ὅροι προαπαιτούμενοι.

Ὅποια δήποτε καὶ ἂν θὰ εἶναι ἡ λύσις αὐτὴ πρέπει πρῶτα - πρῶτα νὰ μὴ διακόψῃ τὴν παράδοσιν· ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα κατὰ σειρὰν ἀδιάσπαστον γράφεται ἀπὸ εἰκοσιπέντε τώρα αἰῶνας· ἀπὸ μίαν στραβὴν ἀντίληψιν τῶν ἀλεξανδρινῶν γραμματικῶν ἔχομεν σήμερα τὴν ἱστορικὴν γραφὴν· οἱ ἄνθρωποι δηλαδὴ ἐκεῖνοι ζῶντες εἰς μίαν ἐποχὴν παρακμῆς τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, ἐνόμισαν ὅτι μὲ τὴν ἀνάστασιν τῆς παλαιᾶς γλώσσης καὶ τῆς γραφῆς, τῶν κλασσικῶν θὰ ἀναστηθοῦν καὶ ἀντάξιοι ἐκείνων συγγραφεῖς. Ἐνα σφάλμα βέβαια μεγάλο, τοῦ ὁποίου εἴμεθα ἀναγκασμένοι ἡμεῖς καὶ σήμερα νὰ πληρώνωμεν τὰ ἐπακόλουθα.

Ὅπως δήποτε δὲνμποροῦμεν τώρα ν' ἀπαρνηθῶμεν τὴν ἱστορίαν καὶ νὰ γράφωμεν φωνητικὰ· μᾶς ἐμποδίζει ὄχι μόνον ἡ παλαιὰ παράδοσις, ὅχι μόνον ἡ μεσαιωνικὴ, ἀλλὰ καὶ ἡ τῶν τελευταίων ἑκατὸ χρόνων, ἡ χθελινὴ ἀκόμη· ἔχομεν ἓνα κόσμον ὁλόκληρον, μίαν σημαντικὴν γραμματείαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν δὲν εἶναι δυνατόν ν' ἀποχωρισθῶμεν: ἐπιστῆμαι καὶ γράμματα εἰς τὴν καθαρεύουσαν καὶ τὴν δημοτικὴν μᾶς κρατοῦν δεμένους μὲ τὴν ὀρθογραφικὴν παράδοσιν. Ἴσως πρὸ ἑκατὸν ἐτῶν, τὴν ἐποχὴν τῆς Ἀναγεννήσεως τῆς Ἑλλάδος, ὅταν ἀκόμη δὲν εἴχαμεν μεγάλην σύγχρονον γραμματείαν, νὰ ἦτο δυνατὴ μία ριζοσπαστικὴ λύσις· σήμερα ὅμως εἶναι πολὺ δύσκολη καὶ ὅσον περνοῦν τὰ χρόνια καὶ

αὐξάνει ὁ ὄγκος τῆς παραδόσεως, τόσον καὶ ὀλιγοστεύει ἡ πιθανότης ἐφαρμογῆς φωνητικῆς γραφῆς.

Συγχρόνως ὅμως πρέπει καὶ κάτι ἄλλο νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν: ἡ γραφή· δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ μέσον, καὶ ὥς μέσον εἶναι ἀνάγκη νὰ εἶναι κατὰ τὸ δυνατόν ἀπλουστερά, σήμερα μάλιστα πού αἱ κοινωνικαὶ συνθῆκαι ἐπιβάλλουν περισσότερας πρακτικὰς γνώσεις καὶ ὀλιγωτέραν θεωρίαν.

Ἡ γραφή — καὶ ἡ γλῶσσα — εἶναι τὸ ὄργανον πού μας εἰσάγει εἰς τὴν γνῶσιν τῶν πραγμάτων, διὰ τὴν ὁποίαν κυρίως ἐνδιαφερόμεθα. Ὅταν ἡ ὀρθογραφία γίνῃ τόσον δύσκολη ὥστε νὰ χρειάζεται πολὺς καιρὸς νὰ τὴν μάθῃ κανεὶς, σημαίνει ὅτι ὑπερέβη τὰ ὅρια τῆς· τὸ μέσον ἔγινε σκοπὸς καὶ ὁ κύριος σκοπὸς ἐχάθη: δὲν μένει πιά καιρὸς δι' αὐτόν.

Δι' ἡμᾶς ἔχει, καθὼς ἐτονίσθη καὶ παραπάνω καὶ ἄλλην σημασίαν: μόνον μὲ εὐκόλον ὀρθογραφίαν — ἀφοῦ ἡ γλῶσσά μας εἶναι δύσκολον ἀκόμη νὰ τακτοποιηθῇ καὶ νὰ γίνῃ εὐκολωτέρα — θὰ κατορθώσωμεν ν' ἀφομοιώσωμεν ξενογλώσσους πληθυσμοὺς εἰς τὸ Κράτος μας, ἂν λάβωμεν μάλιστα ὑπ' ὄψιν ὅτι αἱ ὑπ' αὐτῶν λαλούμεναι γλῶσσαι — σλαβικαὶ καὶ ἀλβανικὴ — εἶναι ἀσυγκρίτως εὐκολώτεραι καὶ εἰς τοὺς τύπους, καὶ εἰς τὴν σύνταξιν καὶ εἰς τὴν γραφήν. Μόνον ἡ τουρκικὴ ἔχει δυσκολωτέραν γραφήν.

Ὡστε μόνον ἓνας συμβιβασμὸς μεταξὺ διατηρήσεως τῆς παραδόσεως καὶ εὐκολίας κατὰ τὸ δυνατόν μπορεῖ νὰ δώσῃ τὴν ποθητὴν λύσιν. Εἶναι αὐτὸς ὁ συμβιβασμὸς εὐκόλος; βέβαια ὄχι. Ὅπως παρουσιάζεται τώρα τὸ ὀρθογραφικὸν ζήτημα μοιάζει μὲ ἓνα κουβάρι νῆμα μπερδεμένο, τοῦ ὁποίου οἱ κόμποι ἄρχισαν νὰ δένωνται ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἀττικισμοῦ. Θὰ ἔχωμεν ἀρκετὰς δυσκολίας νὰ λύσωμεν.

Ἄς ἴδωμεν τώρα ἂν ἡ ἀπόλυτος ἱστορικὴ ὀρθογραφία ἢ ἀντιθέτως ἡ ἀπόλυτος φωνητικὴ ἔχουν τοὺς δύο, προαπαιτούμενους καθὼς εἴπαμεν ὅρους: ἂν εὐρεθῇ ὅτι μίᾳ ἐξ αὐτῶν πράγματι τοὺς ἔχει, τότε πρέπει νὰ προτιμηθῇ διότι μὲ τὴν ἀπόλυτον βάσιν τοὺς παρουσιάζουν μεγίστην ἀκολουθίαν καὶ τάξιν, χωρὶς ἀντιφάσεις.

*
* ***Ἀπόλυτος ἱστορικὴ ὀρθογραφία.**

Ἡ αὐστηρὰ ἱστορικὴ ἀρχὴ ἕως τῶρα μόνον ἀπὸ γλωσσολόγους ἐφηρομόσθη εἰς ἐπιστημονικὰ συγγράμματα: ὑπεστηρίχθη δὲ τὸ σύστημα ἀπὸ μίαν τάσιν ὑπερβολικοῦ σεβασμοῦ τοῦ παρελθόντος, ἢ ὁποῖα εἶναι πολὺ φυσικὸν νὰ γεννᾶται εἰς τὰς ἱστορικὰς ἐπιστήμας: ὁ γλωσσολόγος ὁ ὁποῖος μελετᾷ μίαν γλῶσσαν εἶναι εὐνόητον ὅτι θὰ θελήσῃ νὰ κανονίσῃ τὴν γραφὴν τῆς σύμφωνα μὲ τὰ ἱστορικά του πορίσματα, ἀδιάφορον ἂν δι' αὐτοῦ δυσκολεῦῃ τὴν χρῆσιν, μεγαλῶνῃ τὸ πολὺπλοκον τῆς ὀρθογραφίας: ὁ διακανονισμὸς δὲ αὐτὸς εἶναι πολὺ εὐκολώτερος, ὅταν δὲν ἔχη σχηματισθῇ ἀκόμῃ παράδοσις μὲ σταθερὰν γραφὴν, ὅπως ἔγινε καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὅταν πεισθῇ ὅτι τὸ τραβῶ π.χ. παράγεται ἀπὸ τὸ ἀρχαῖον ταῦρος, σπεύδει νὰ κανονίσῃ καὶ τὴν γραφὴν: τραυῶ. Τὸ ἴδιον συνέβη καὶ μὲ τὸ φαεῖ, πουλλί, γελᾶω, διάκως, ἦτανε κτλ. Τὸν ἐπιστήμονα ἐκείνην τὴν στιγμὴν τὸν ἐνδιαφέρει ἢ ἀποκατάστασις τοῦ ἐτύμου, ὅχι τὸ εὐκολον ἢ δύσκολον τῆς προτεινομένης μεταβολῆς. Χάριν τοῦ ἐπιστημονικοῦ σκοποῦ παραβλέπεται ἢ πρακτικὴ χρῆσις.

Ἐξ ἄλλου εἶναι φυσικὸν ὁ γλωσσολόγος νὰ μὴ αἰσθάνεται τὴν δυσκολίαν τοῦ συστήματός του: ὅταν γνωρίζῃ τὸν τρόπον τοῦ σχηματισμοῦ, δὲν δυσκολεύεται μὲ τὰς γραφάς: τὸ φιλεῖ, χάρως, Περμάχω, βρούσι, δοῦ κτλ.

Εἰς τοὺς μὴ γλωσσολόγους ὅμως οἱ ὁποῖοι δὲν γνωρίζουν τὴν ἱστορικὴν ἐξέλιξιν τῶν τύπων καὶ λέξεων, τὸ σύστημα αὐτὸ εἶναι δυσκολώτατον, καὶ δι' αὐτὸ οὐδέποτε ἕως τῶρα ἐφηρομόσθη· διότι ἐδῶ πλέον δὲν διατηρεῖται κανεὶς κανὼν ἂν ἡ ὀρθογραφία τῆς ἀρχαίας παρ' ὅλους τοὺς κανόνες τῆς (τονικούς, ἐνιαίου τῶν κλίσεων κτλ.) εἶναι ἓνα μεγάλο βασανιστήριον, τί νὰ λεχθῇ διὰ τὴν δημοτικὴν ὅταν εἴμεθα ἀναγκασμένοι νὰ γράψωμεν: ποτήρι ἀλλὰ μῆλο, κοιτᾶω, ζητᾶω, εἶδανε, ἢ Περμάχω (ὀνομαστική!) τὸ γένει, τὸ χεῖλη, τὸ δίχτυ κτλ; Ὅταν τὸν ἴδιον φθόγγον ἀναλόγως τῆς

ιστορικῆς καταγωγῆς γράφωμεν διαφορετικά: *ῥμιλά, δου-
λειά, ελαιά, μηλεά* — *γῆ, υἱός, υαλίζω, ιατρός, εορτή* (προ-
φορά: *γυιός, γυαλίζω, γιατρός, γιορτή*);

Μέσα εἰς τὴν παντελῇ ἑλλειπριν γενικῶν κανόνων τοὺς
ὁποίους νὰ μπορῇ κανεὶς νὰ ἐφαρμόζη, πρέπει νὰ γνωρίζῃ
κάθε λέξεως ποὺ θὰ γράφῃ τὴν καταγωγὴν, τὸν τρόπον
ποὺ μετεσχηματίσθη καὶ τὸ πρότυπον κατὰ τὸ ὁποῖον μετε-
πλάσθη, μὲ ἄλλα λόγια, διὰ νὰ γράφωμεν σωστὰ πρέπει νὰ
μάθωμεν ἀρκετὴν γλωσσολογίαν, συγχρόνως νὰ προσθέσω-
μεν εἰς τὸ σχολεῖον καὶ ἄλλας ὥρας διδασκαλίας ὁρθογρα-
φίας τῆς δημοτικῆς ὅπου θὰ ἀναιροῦνται οἱ τῆς ἀρχαίας
νόμοι π.χ. (τονισμοῦ κλπ.). Ποῖος θὰ τολμήσῃ ὅμως νὰ εἰση-
γηθῇ μίαν τοιαύτην προσθήκην εἰς τὸ πρόγραμμα διὰ κάτι
τὸ ὁποῖον ἐπιτέλους εἶναι μοναχὰ μέσον καὶ μόνον εἰς ἡμᾶς
κατήντησεν σκοπός;

Ἄλλὰ καὶ θεωρητικῶς, εἶναι πρέπον νὰ ζητήσωμεν τὴν
ἐφαρμογὴν ἑνὸς τοιούτου συστήματος; διότι βέβαια κανεὶς
δὲν ἀρνείται τὴν δυσκολίαν του, ἀρνοῦνται ὅμως τὸν βα-
θμὸν τῆς δυσκολίας καὶ τὸ δυνατόν τῆς ἀποφυγῆς της.
Βεβαίως ἂν ᾔθελεν ἀποδειχθῇ ὅτι εἶναι ἀπολύτως ἀναγ-
καία ἡ ἐπικράτησις τῆς ἀπολύτου ἱστορικῆς ἀρχῆς, τότε
κάθε λόγος θὰ ἐπερίττενε.

Πρῶτα - πρῶτα μία πρόχειρος ἐρευνα φανερώνει ὅτι καὶ
τὸ αὐστηρὸν ἱστορικὸν σύστημα δὲν εἶναι τόσον ἀπόλυτον
ὅσον ἰσχυρίζονται καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δὲν ἰσχύει πιά
τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ ἐπιχείρημα ὅτι ἔχομεν ἓνα κανόνα ἀπηλλα-
γμένον ἀντιφάσεων, ἰσχύοντα «πάντοτε καὶ ἐν πᾶσι». ὅση
αὐθαιρεσία ὑπάρχει εἰς συστήματα ἀπλοποιητικά, ἄλλη τόση
ὑπάρχει καὶ ἐδῶ. Ἐπὶ παραδείγματι οἱ αὐστηρότεροι ὅπα-
δοὶ τοῦ συστήματος (Σπ. Λάμπρος, Βυζάντιος) ἔγραψαν
ῥαίρι, ῥαίριον (διὰ νὰ δηλωθῇ ὅτι ἔλειπεν ἓνα γράμμα)
ἐπίσης *ῥά, ῥέν, ῥ' ὁδόντι, ἀπ' ὀλίγο ῥίγο, ῥ' ὀνᾶρι* κτλ.
κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ γραφὴ κατεστίχθη χειρότερα ἀπὸ
τὸ πρόσωπον τῶν ἀγρίων. Καὶ ὅμως ἔτσι ἡ ἱστορικὴ ἀρχὴ
τηρεῖται καλύτερα διότι ὑπενθυμίζει εὐκολώτερα τὸν πα-
λαιὸν τύπον παρὰ ἐὰν ἔλειπεν ἡ ἀπόστροφος. Ἄλλοι

μετριώτεροι (Γ. Χατζιδάκις κ. ἄ) γράφουν *νά, θά, δόντι* κτλ. καὶ ἄλλοι ἀκόμη ἀπλούστερα *γριά, γελάει...*, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ ἐγκαταλείβουν τὴν αὐστηρὰν ἱστορικὴν βᾶσιν.

Καὶ ὅμως οὔτε οἱ αὐστηρότεροι τηρεῖται ἔφθασαν εἰς τὴν ἀπόλυτον ἐφαρμογὴν παρὰ τὴν ὑπόσχεσιν ἢ ὅποια εἶχε δοθῇ («ἐν παντὶ καὶ πάντοτε»), διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχωμεν: *᾽νά, θ᾽ά, ἢ κακηά, ἢ ζ᾽κόνι*, τὸ *᾽ντερο*, *α᾽ γγίζω*, τὸ *᾽μμάτι*, ἢ ἀκόμη περισσότερον: ὅπως οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Γάλλοι διατηροῦν χάριν τῆς ἱστορικῆς ἀρχῆς γράμματα τὰ ὅποια δὲν προσφέρονται, θὰ ἔπρεπε καὶ ἡμεῖς νὰ γράφωμεν *δμμάτιον, χέριον* κτλ. καὶ νὰ προσφέρωμεν *μάτι, χέρι*. Ἄς μὴ νομισθῇ ὑπερβολὴ αὐτό: ὁ Κάρολος Κρουμπάχερ, ὁπαδὸς τῆς ἱστορικῆς γραφῆς προτείνει νὰ γράφωμεν τὸ τελικὸν -ν καὶ τίνα ἄλλα χωρὶς νὰ τὰ προσφέρωμεν⁵⁾.

Κατὰ τὴν ἀπόλυτον ἱστορικὴν γραφὴν πρέπει νὰ γράφωμεν: *ἄρρώστια, ἄρρωστος* κ.τ.λ. ἀλλὰ *ξενοράβω, ἀσπρόρουχο, κακορολίζικος*, διότι ὅταν ἐπλάσθησαν αὐτὰ εἶχεν ἐκλείψει ὁ λόγος τοῦ διπλασιασμοῦ τοῦ ρ. Διὰ τὸν ἴδιον λόγον πρέπει νὰ γραφῇ *ἔρραφα* ἀλλὰ *ράβω, ἔραβα, ἐρριζώθηκα* ἀλλὰ *ερίζωνα, ρίχνω, ἐριξα, ἐριχνα*. Διὰ κάθε δηλαδὴ τύπον ποῦ θὰ γράφωμεν, νὰ ἀνατρέχωμεν εἰς τὸ λεξικόν: ἐὰν παρεδόθη πρὸ Χριστοῦ τότε θὰ ἐφαρμόζωμεν τὸν παλαιὸν κανόνα, ἐὰν δὲν παρεδόθη, ὄχι. Ἐπίσης πρέπει νὰ γράφωμεν *φῶτα* του διότι πρόκειται περὶ νέας ἐγκλίσεως: ἐὰν γράψωμεν *φῶτά του*, τότε κάμνομεν ἱστορικὸν ἀναχρονισμόν.

Ἐὰν ἐφαρμόσωμεν ὅλ' αὐτὰ τότε μόνον θὰ ἔχωμεν τὸ δικαίωμα νὰ καυχηθῶμεν διὰ τὴν συνέπειάν μας, ἀφοῦ συγχρόνως διορθώσωμεν καὶ τὰ μεσαιωνικά μας κείμενα, ὅπως ἐγινε μὲ τὰ ἄλλα πορίσματά μας (τραυῶ, πουλλο-λόγος κτλ.).

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὅμως ἐπέρχεται μεγίστη διαταραχή: ἔχομεν *ἔρραφα* ἀλλὰ *ἔραβα* καὶ πάλιν *ἐριχνα - ἐριξα*: διασπᾶται ἔτσι ἓνας κανὼν — μὲ τὸ πόδιον, *χέριον* (προφορὰ *χέρι, πόδι*) κτλ. δυσκολεῖται ἡ φωνητικὴ. Μήπως ὅμως δὲν ἔχομεν διάσπασιν κλίσεως (*δίχτυ, ἀποφάγει, τσώφλοι...*); δὲν

ἔχομεν καὶ τώρα δύσκολον φωνητικὴν (ἐλαία, βασιλεάς...); ἄλλως τε ἐτονίσθη πρὸ πολλοῦ ὅτι δὲν πρόκειται περὶ εὐκολίας ἢ δυσκολίας, ἀλλὰ περὶ γραφῆς ἢ ὁποία κατὰ τὸ δυνατόν νὰ ἐνθυμίζῃ τὸν ἀρχαῖον τύπον καὶ τὸν τρόπον τοῦ μετασχηματισμοῦ.

Καὶ ὅμως αὐταὶ αἱ γραφαὶ δὲν εἰσῆχθησαν, ἐθεωρήθησαν ἔξωφρενικαί, διὰ τὸν αὐτὸν λόγον διὰ τὸν ὁποῖον τώρα τελευταῖα ἐγκατελείφθη καὶ τὸ *ζητᾶω*, *χτυπᾶει* κτλ., κατὰ τί ὅμως εἶναι ἔξωφρενικώτερα αὐτὰ ἀπὸ τὸ *μερεά*, *Βασίλεις*, *Περμάχω*, *εἶδανε*;

Ὅπως δὴποτε πρέπει καὶ μὲ τὰς παραλείψεις αὐτάς, ἡ ἀρχὴ τῆς αὐστηρεᾶς ἱστορικῆς γραφῆς νὰ τηρηθῇ; Καθὼς εἶδαμεν ὑπεστηρίχθη διὰ δύο λόγους, πρῶτον διὰ νὰ μὴ διασπασθῇ ἡ παράδοσις καὶ δεύτερον «ἵνα καθίσταται καταφανὴς τοῖς εἰδήμοσι τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς οὐ μόνον ἡ ταυτότης καὶ ἡ συγγένεια τῶν νέων λέξεων πρὸς τὰς ἀρχαίας, ἀλλὰ καὶ ὁ τρόπος καθ' ὃν αὐταὶ ἐγένοντο ἢ μετεπλάσθησαν».

Τὸ πρῶτον ἀποτελεῖ πράγματι σκοπὸν τῆς ὀρθογραφίας μας, ὅχι ὅμως τὸ δεύτερον, διότι δὲν ὑπάρχει καμμία ἀνάγκη νὰ δηλώσῃ ἡ γραφὴ τὸν τρόπον τοῦ σχηματισμοῦ μιᾶς λέξεως. Ἐὰν γράφωμεν *μοῖρα*, γράφομεν διότι μας παρεδόθη ἔτσι ἀπὸ αἰῶνας· ὁ διάκως ὅμως, ἡ *Περμάχω*, τὸ *μιλᾶω* δὲν παρεδόθησαν ποτὲ ὑπὸ τοιαύτην μορφήν· διατὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον νὰ πολλαπλασιάζωμεν τὰς δυσκολίας; Οἱ «εἰδήμονες τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς» εἰάν ξέρουν γλωσσολογίαν καὶ μὲ λατινικὰ στοιχεῖα ἀκόμη εἰάν ἰδοῦν μίαν λέξιν θὰ ἀναγνωρίσουν τὴν καταγωγὴν τῆς· οἱ ἄλλοι πάλιν μὲ τὰς γραφὰς *φαιῖ*, *τρανᾶω* κτλ. θὰ καταλάβουν τίποτε; Ἀλλὰ καὶ νὰ ἐκαταλάβαιναν, τί σημαίνει; ἡ ὀρθογραφία δὲν τηρεῖται χάριν ἐπιστημονικοῦ σκοποῦ, ἀλλὰ χάριν πρακτικοῦ, ἀφοῦ εἶδαμεν ὅτι εἶναι ἀπλῶς μέσον. Ὅταν γράφωμεν, δὲν γράφομεν διὰ νὰ ὑποδηλώσωμεν τὴν καταγωγὴν τῆς λέξεως καὶ τὸν τρόπον τοῦ μετασχηματισμοῦ τῆς, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀνακοινώσωμεν εἰς τοὺς ἄλλους Ἑλλήνας τὰς ἰδέας μας· πολὺ σωστὰ τονίζει ὁ Ἀθαν. Χρι-

στόπουλος: «τάχα ταῖς λέξαις τῆς γλώσσας ταῖς ἔχομεν διὰ νὰ ἡξεύρομεν πόθεν παράγονται ἢ διὰ νὰ φανερώνομεν μ' αὐταῖς τὰ νοήματά μας; αἷς παράγονται ἀπ' ὅπου θέλουν». Ἡ ἐτυμολογία ἐνδιαφέρει μόνον τὸν γλωσσολόγον, οἱ ἄλλοι δὲν γράφομεν διὰ νὰ ἐτυμολογήσωμεν, ἀλλὰ διὰ νὰ συνεννοηθῶμεν. Δὲν φθάνει ἡ μεγάλη δυσκολία τῆς ὀρθογραφίας μας κανονισμένης ἀπὸ τὸ 404 π. Χ., 2300 χρόνια δηλαδὴ τώρα, πρέπει νὰ προσθέσωμεν καὶ ἄλλας δυσκολίας;

Δι' ὅλα αὐτὰ ἡ ἱστορικὴ γραφὴ ἡ ὁποία ἀδιαφορεῖ διὰ τὴν εὐκολίαν χάριν δευτερεύοντος σκοποῦ, τοῦ ἐπιστημονικοῦ εἰς ζήτημα πρακτικόν, δὲν κατώρθωσε νὰ ἰσχύσῃ, οὔτε καὶ εἰς τὸ μέλλον πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ καλυτέρα λύσις τοῦ ζητήματος⁶⁾.

*
* *

Ἀπόλυτος φωνητικὴ γραφή.

Ἀντιθέτως πρὸς τὴν προηγουμένην ἄποψιν, ἐδῶ ἐξετάζεται μόνον ἡ εὐκολία τοῦ παρόντος, τὸ παρελθὸν δὲν λογαριάζεται διόλου καὶ δι' αὐτὸ μὲ διάσπασιν τῆς παραδόσεως ζητεῖται ὅσον τὸ δυνατόν ἀπλουστερά γραφὴ, φωνητικὴ.

Εἶδαμεν ὅμως ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν πλέον τώρα νὰ διακόψωμεν τὴν παράδοσιν πρὸς τὸ παρελθόν, ἀφοῦ ἔχομεν καὶ νεώτατα τόσον πολλὰ βιβλία γραμμένα μὲ τὴν ἱστορικὴν γραφὴν· ἐξ ἄλλου ἡ καθαρεύουσα θὰ ἐξακολουθήσῃ βέβαια νὰ γράφεται μὲ τὴν παλαιάν ὀρθογραφίαν, ὥστε θὰ ἀναγκασθῶμεν καὶ ἀπὸ αὐτὴν νὰ χωρίσωμεν τὴν δημοτικὴν μας γλῶσσαν, πρᾶγμα ποῦ δὲν εἶναι βέβαια δυνατόν· τὸ ζήτημα ἄλλως τε δὲν πρέπει μόνον αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ νὰ ἐξετασθῇ, ἀλλὰ καὶ ἀναλόγως τῶν ὄρων μὲ τοὺς ὁποίους ὑφίσταται. Μπορεῖ κανεὶς νὰ πιστεύσῃ εἰς μίαν τόσον ριζοσπαστικὴν λύσιν σήμερα εἰς τὴν Ἑλλάδα; Καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ὑπάρξουν ἐπιστήμονες ν' ἀντιδράσουν, πάντως δὲν θὰ εὕρῃ ὑποστήριξιν ἀπὸ τὴν ὁλότητα τοῦ ἔθνους, εἰς ἐποχὴν ποῦ τόσαι στραβαὶ ἀντιλήψεις ἐπικρατοῦν ἀκόμη διὰ τὴν γλῶσσαν καὶ δι' ἄλλα ζητήματα.

Καὶ κάτι ἄλλο ἀκόμη εἶναι φυσικὸν νὰ φέρῃ ἀντίστασιν

εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τοιαύτης προτάσεως: οἱ σύγχρονοι ἀπὸ ψυχολογικοῦς λόγους, συνηθισμένοι εἰς ἓνα ὅπως δῆποτε ὠρισμένον ὀπτικὸν τύπον τῶν λέξεων, μὲ πολλὴν δυσκολίαν θὰ δεχθοῦν ἓνα ἄλλον τύπον, ξένον ἕως τῶρα εἰς αὐτοὺς ἃς δοκιμάσῃ κανεῖς νὰ διαβάσῃ ἐπὶ παραδείγματι κάτι τοῦ Βηλαρᾶ· θὰ κουρασθῇ ἀπὸ τὰς πρώτας σειρὰς καὶ θὰ πετάξῃ τὸ βιβλίον πέρα. Δὲν ἀρνεῖται κανεῖς βέβαια κανεῖς ὅτι εἶναι ἀσυγκρίτως εὐκολωτέρα ἢ φωνητικὴ γραφή, μία ὅμως μεταβολὴ σήμερα θὰ συνήντα μεγίστην ἀντίδρασιν ἀκριβῶς διότι εἴμεθα συνηθισμένοι μὲ ἓνα ὠρισμένον τύπον — ἔστω καὶ πολύπλοκον — τῶν λέξεων.

*
* *

Συμβιβασμός τῶν ἄκρων ἀπόψεων.

Τὸ μόνον λοιπὸν πού μας μένει εἶναι μία συμβιβαστικὴ λύσις, ἓνας συγκεκρισμός τῆς ἱστορικῆς γραφῆς μὲ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς κατὰ τὸ δυνατόν διευκολύνσεως τῆς ὀρθογραφίας.

Ἐναντίον αὐτῆς τῆς ἀπόψεως ἔχομεν α ἡριότι ἐνστάσεις, ὅτι διασπᾷ τὴν παράδοσιν, καταστρέφει τὴν ἐτυμολογικὴν σαφήνειαν καὶ εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῆς παρουσιάζει μεγίστας ποικιλίας, ἐπειδὴ δὲν θὰ ὑπάρχῃ πλέον μία βάσις κανονισμοῦ σταθερά, ἀλλὰ περισσότεραι.

Μία ἀπλοποίησις ὅμως ἡ ὁποία δὲν θὰ διαταράξῃ διόλου τὴν ὀρθογραφίαν τῶν παλαιῶν λέξεων ποὺ διασφύζονται μέχρι σήμερον, νομίζομεν ὅτι δὲν διασπᾷ διόλου τὴν παράδοσιν (ἀλήθεια, μοῖρα, ἄνθρωπος)· βέβαια ἂν ἐγράφε κανεῖς ἀλίθεια, μίρα, ἄνθρωπος θὰ διεφώνει μὲ τὴν παράδοσιν, ὅχι ὅμως ὅταν ζητήσῃ ν' ἀπλοποιήσῃ μόνον ἐκεῖ ὅπου ἡ γλωσσολογία ἐπεδίωξε νὰ ἐφαρμόσῃ τὴν τεχνικὴν λεγομένην ὀρθογραφίαν· γράφοντες γέρος, γελᾷ, πουλί, σὸν (ἀντὶ γέρως, γελᾷ, πουλί, 'ς τὸν) δὲν διασπῶμεν διόλου τὴν παράδοσιν, διότι οὔτε παρεδόθησαν ποτὲ αἱ λέξεις αὗται ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα, τοῦλάχιστον οἱ τύποι ὑπὸ τοὺς ὁποίους παρουσιάζονται, οὔτε τὸν μεσαῖωνα εἶχαν ποτε σταθεράν γραφήν, οὔτε τῶρα πάλιν ἐγράφησαν ἔτσι παρὰ

μόνον ἀπὸ ἐλαχίστους. Ποσοτικῶς μάλιστα παράδοσιν νέαν μεγαλυτέραν ἀποτελοῦν αἱ ἀπλοποιημέναι γραφαί: *πουλί, στὸν κτλ.*, διότι εἶναι ἐλάχιστα τὰ γλωσσολογικὰ βιβλία ἀπέναντι τῶν ἀπείρως περισσοτέρων λογοτεχνικῶν, τὰ ὁποῖα παρὰ τὰς μεγίστας ποικιλίας μεταξύ των, ἔχουν καὶ κάποιαν βάσιν κοινήν, ὅτι πλὴν ἐλαχιστοτάτων ἐξαιρέσεων, δὲν ἠκολούθησαν καμμίαν σχεδὸν γραφὴν ἀπὸ ὅσας ἠθέλησεν νὰ ὑποστηρίξῃ ἡ γλωσσολογία. Ἐπίσης δὲν διασπᾶται ἡ παράδοσις ἐὰν ἀπλοποιήσωμεν τὴν γραφὴν τῶν ξένων λέξεων διότι βέβαια αἱ γραφαὶ *φασσαρία, τημώνι, κωπέλλα, σκάλα* κτλ. δὲν διατηροῦν καμμίαν παράδοσιν: ἀπλούστατα πάλιν χάριν ἐτυμολογικῶν σκοπῶν ἐπιδιώκεται κατὰ τὸ δυνατόν ἡ συμφωνία πρὸς τὴν ὀρθογραφίαν τοῦ πρωτοτύπου.

Ἔρχεται τώρα ἡ δευτέρα ἐνστάσις: καταστρέφεται ἡ ἐτυμολογικὴ σαφήνεια, ὥστε δὲν θὰ καθίσταται σαφὲς εἰς τοὺς «εἰδήμονας» ὁ τρόπος τοῦ μετασχηματισμοῦ. Βεβαίως μὲ τὴν ἀπλοποίησιν αὐτὸ θὰ συμβῇ, εἶδαμεν ὅμως ὅτι δὲν ἀποτελεῖ τοῦτο τὸν κύριον σκοπὸν τῆς ὀρθογραφίας καὶ καλύτερά νὰ λείψῃ παρὰ νὰ καταστρέψῃ ἓνα ἀπὸ τοὺς σημαντικωτάτους ὅρους τῆς γραφῆς, τὴν εὐκολίαν, ἀφοῦ μάλιστα οὔτε τοὺς ἐπιστήμονας ὠφελεῖ νὰ μάθουν κάτι πὺν ξέρουν, οὔτε τοὺς ἄλλους βοηθεῖ νὰ εὑρουν τὸν ἄχρηστον ἄλλως τε εἰς αὐτοὺς τρόπον τοῦ μετασχηματισμοῦ τῶν λέξεων.

Ἀκολουθεῖ τὸ σπουδαιότερον ἐπιχείρημα: ὅταν δὲν ὑπάρχῃ μία μόνιμος βάση, εἴτε ἱστορικὴ εἴτε φωνητικὴ, ἀλλὰ ἐπιζητεῖται ἓνας συμβιβασμὸς αὐτῶν, ἀναλόγως τῆς ὑποχωρήσεως τῆς ἱστορικῆς γραφῆς εἰς τὴν φωνητικὴν, θὰ ἔχωμεν καὶ διάφορον σύστημα· ἡ ἀναρχία θὰ μεγαλώσῃ ἀκόμη περισσότερο, διότι καθένας ἄλλου θὰ συναντᾷ τὴν δυσκολίαν καὶ ἐκεῖ θὰ ζητῇ τὴν ἀπλοποίησιν.

Αὐτὸ βέβαια εἶναι κακόν, ἀλλὰ εἶναι ἀναπόφευκτον, ἀνῆκει εἰς τὴν φύσιν τοῦ ζητήματος· ἀφοῦ ἔχει πρακτικὸν σκοπὸν ἡ ὀρθογραφία, ἐπειδὴ εἰς τὴν πραγματικότητα ἐπιδροῦν πολλοὶ συγχρόνως παράγοντες, πρέπει ὅλοι νὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν καὶ νὰ ζητηθῇ ὁ συμβιβασμὸς των: καὶ ἡ παλαιὰ παράδοσις καὶ ἡ σημερινὴ χρῆσις καὶ ἡ εὐκολία,

ἐλάχιστα δὲ ἡ ἐτυμολογικὴ σαφήνεια. Τὸ νὰ θέλῃ ἡ ἱστορικὴ ὀρθογραφία νὰ ἐφαρμόσῃ ἓνα ἀκαμπτὸν νόμον (τὸν ὁποῖον καὶ αὐτὴ ἄλλως τε ἀδυνατεῖ νὰ τηρήσῃ) «ἐν παντὶ καὶ πάντοτε», «χωρὶς νὰ δειλιᾷ πρὸ οὐδενὸς συμπεράσματος» εἶναι νομίζω σφάλμα μεθοδολογικόν, ἡ ἐπιβολὴ δηλαδὴ αὐστηρᾶς ἐπιστημονικῆς μεθόδου εἰς ζήτημα καθαρῶς πρακτικόν.

Εἰς τὴν προᾶξιν ὅμως πῶς θὰ καταστῇ δυνατόν ν' ἀποφύγωμεν τὴν ἀναρχίαν;

Ἀσχέτως τοῦ ὅτι ὁ ὑποκειμενισμὸς αὐτὸς παίζει καθὼς εἶδαμεν ρόλον καὶ εἰς τὴν αὐστηρὰν ἱστορικὴν γραφὴν, ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ἔχομεν ἐδῶ μίαν πραγματικὴν δυσκολίαν. Παρακάτω ὅμως θὰ ἴδωμεν πῶς θὰ γίνῃ δυνατόν νά τὴν παρακάμψωμεν.

Ὡστε τὸ ἀπλοποιητικὸν σύστημα καταλύει μὲν τὴν ἐτυμολογικὴν σαφήνειαν (ὅταν δὲν μπορῇ νὰ τὴν συμβιβάσῃ μὲ τοὺς κυριωτέρους ὅρους τῆς γραφῆς) διότι ἀποτελεῖ ἓνα ἐντελῶς ἀσήμαντον παράγοντα, μπορεῖ ὅμως νὰ σεβασθῇ καὶ τὴν παράδοσιν καὶ νὰ εὕρῃ τρόπον ν' ἀποφύγῃ τὴν ἀναρχίαν, τὴν ἐπικρατήσιν δηλαδὴ πολλῶν ἀτομικῶν συστημάτων, ὅπως ἔως τώρα συνέβαινε.

Ὑπάρχει τέλος ἐναντίον τῆς ἀπλοποιήσεως καὶ ἓνα ἄλλο ἐπιχείρημα, ἂν μπορῇ νὰ ὀνομασθῇ ἔτσι, ἡ ὑπαρξὶς δηλαδὴ παρομοίου κακοῦ καὶ εἰς ἄλλην γλῶσσαν: πῶς οἱ Ἕλληνες μὲ δυσκολωτέραν ὀρθογραφίαν καὶ μικροτέραν ἀπὸ ἡμᾶς παράδοσιν, δὲν ἀπλοποιοῦν; Μήπως οἱ Ἕλληνες προσοδεύουν ὀλιγώτερον ἀπὸ τὰ ἄλλα ἔθνη; — Βέβαια κανεὶς δὲν εἶναι ἰσὺν ἀφελῆς νὰ πιστεύῃ ὅτι τὸ μόνον αἷτιον τῆς προόδου ἑνὸς ἔθνους εἶναι ἡ δύσκολη ἢ εὐκόλη ὀρθογραφία του· δὲν μπορεῖ ὅμως ν' ἀρνηθῇ ὅτι τὸ ἴδιον ἔθνος θὰ ἐπροώδευε περισσότερο ἂν εἶχε εὐκολωτέραν ὀρθογραφίαν, ὅταν ὅσος καιρὸς τώρα ἐξοδεύεται διὰ τὴν ἐκμάθησιν τῆς δυσκόλου ὀρθογραφίας θὰ ἐχρησίμευε ὁ περισσότερος διὰ τὴν ἐκμάθησιν ὠφελιμωτέρων γνώσεων, γνώσεων πραγμάτων, ὅχι ὕπων⁸⁾.

Ἡ διαφορὰ τοῦ ζητήματος εἰς ἡμᾶς καὶ εἰς τοὺς Ἕλληνας

εἶναι ὅτι αὐτοὶ ἔχουν ἀπὸ πολλὴν καιρὸν τὴν δύσκολον αὐτὴν ὀρθογραφίαν, μὲ αὐτὴν εἶναι γραμμένον ἄπειρον πλῆθος βιβλίων καὶ δὲν μποροῦν εὐκόλα νὰ ἀπαλλαγῶν ἀπὸ αὐτὴν, ἐνῶ τὰ δικὰ μᾶς βιβλία μὲ τὴν αὐστηρὰν ἱστορικὴν γραφὴν δὲν ἀποτελοῦν παράδοσιν διότι καὶ ἐλάχιστα εἶναι καὶ ἀπὸ ἐλαχίστους διαβάζονται· ἐκεῖ ὑπάρχει ἓνα κακὸν καθεστὼς δυσἀπόφρευκτον, ἐδῶ ἀγωνιζόμεθα νὰ εἰσαγάγωμεν τὰ βασιλεῖς, δράκως... διὰ νὰ μὴ μποροῦμεν καὶ ἡμεῖς ἀργότερα νὰ τὰ ξεφορτωθῶμε.

Ἐξ ἄλλου δυσκολεῖται πολὺ τοὺς Ἀγγλους καὶ ἡ μεγάλη ποικιλία τῶν προφερομένων φωνηέντων ὥστε καὶ ἂν ἡ γραφὴ ἐγίνετο φωνητικὴ, πάλιν δὲν θὰ ἦτο εὐκολωτέρα διὰ τὴν ποικιλίαν αὐτὴν: ἡμεῖς ἔχομεν μόνον τὰ 5 βασικά φωνήεντα (α, ε, ι, ο, ου).

*
* *

Πῶς θὰ ἐφαρμοσθῇ ἡ ἀπλοποιήσις—τί θὰ ἀπλοποιήσωμεν.

Εἶδαμεν ὅτι ἓνα ἀπὸ τὰ ἐπιχειρήματα κατὰ τῆς ἀπλοποιήσεως εἶναι ὁ κανονισμὸς τοῦ ποσοῦ καὶ τοῦ ποιοῦ τῶν ἀπλοποιήσεων: δὲν ὑπάρχει πιά μία βᾶσις τὴν ὁποίαν ἀδιακρίτως ν' ἀκολουθοῦμεν. Δι' αὐτὸ καὶ τὰ διάφορα ἀπλοποιητικὰ συστήματα ἕως τώρα δὲν συνεφώνησαν μεταξύ τους, διότι ἄλλος ἀπλοποιοῦσε τὰς διφθόγγους, ἄλλος καταργοῦσε τοὺς τόνους ὅλους, ἄλλος ἐκρατοῦσε μόνον τὴν ὀξεῖαν κοκοε.

Διὰ νὰ λείψῃ ἡ ἀναρχία αὐτὴ εἶναι ἀνάγκη ἡ ἀπλοποιήσις νὰ ἐπιβληθῇ ἄνωθεν, ἓνα ἐπίσημον ἴδρυμα νὰ δώσῃ ἓνα καθωρισμένον σύστημα γραφῆς, τὸ ὁποῖον τοῦ λοιποῦ ὅλοι ν' ἀκολουθήσουν.

Ἐὰν εἶχαμεν Ἀκαδημίαν¹, ἓνας ἀπὸ τοὺς σκοποὺς τῆς θὰ ἦτο καὶ ὁ καθορισμὸς τῆς ὀρθογραφίας. Εἰς ἡμᾶς νομίζω ἂν τὸ ἔργον αὐτὸ τῆς συστηματοποιήσεως θὰ ἔπρεπε νὰ τὸ ἀναλάβῃ τὸ Ἱστορικὸν Λεξικὸν τῆς Ἑλληνι-

¹ Ἡ μελέτη αὕτη ἐγράφη κατὰ τὸ 1925, πολὺ δηλ. πρὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἀκαδημίας.

κῆς Γλώσσης, τὸ ὁποῖον ἐντὸς ὀλίγου πρόκειται νὰ ἐκδοθῇ, νὰ δώσῃ δηλαδὴ μίαν παγίαν μορφήν εἰς τὴν γραφὴν τῶν λέξεων, βέβαια ὅχι μὲ τὴν ἀπόλυτον ἱστορικὴν ὀρθογραφίαν, ἢ ὁποία δὲν θὰ ἔχῃ καμμίαν σημασίαν πρακτικὴν. Δὲν θὰ ἔπαυε πρὸς τοῦτοις νὰ εἶναι «ἱστορικόν», ἀφοῦ θὰ ἐξήταζε ἱστορικῶς τοὺς τύπους τῶν λέξεων καὶ τὴν ἐξέλιξιν τῶν σημασιῶν καὶ μόνον ἡ γραφὴ θὰ ἀπηλλάσσετο ἀπὸ μίαν τόσον ἀνωφελῆ καὶ ἐπιβλαβῆ δυσκολίαν.

Τὸ πρᾶγμα παρουσιάζει καὶ ἄλλην δυσχέρειαν. Εἰς τὴν Γαλλίαν ἡ Ἀκαδημία καθορίζει τὴν γραφὴν μιᾶς γλώσσης ἢ ὁποία γράφεται καὶ ὥς ἐπίσημος γλῶσσα ὁ Γάλλος εἶναι ἀναγκασμένος νὰ ἀκολουθήσῃ τὸν κανονισμόν τῆς Ἀκαδημίας, διότι ὅταν δώσῃ ἐξετάσεις διὰ μίαν κρατικὴν θέσιν, θὰ γράψῃ σύμφωνα μὲ αὐτόν. Ἐξ ἄλλου καὶ τὰ σχολεῖα διδάσκουν κατ' αὐτόν καὶ οἱ συγγραφεῖς ἀκολουθοῦν, καὶ ἔτσι δὲν γεννᾶται διαταραχὴ.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα ὅμως τὸ ζήτημα ἐμφανίζεται ὑπὸ ἄλλους ὁρους: ἡ δημοτικὴ γλῶσσα τῆς ὁποίας σαλεύει ἡ γραφικὴ μορφή δὲν εἶναι ἐπίσημος γλῶσσα τοῦ Κράτους καὶ ὁ λογοτέχνης δὲν εἶναι καθόλου ἀναγκασμένος νὰ μάθῃ καὶ νὰ ἀκολουθήσῃ ἓνα σύστημα δημοτικῆς τὸ ὁποῖον τυχὸν θὰ ἔδιδεν ἓνα ἐπίσημον ἴδρυμα. Διὰ ν' ἀποφύγωμεν λοιπὸν τὸ κακὸν αὐτὸ καὶ διὰ νὰ μὴ μείνῃ καὶ ὁ νέος ἐπίσημος κανονισμὸς χωρὶς πρακτικὸν ἀποτέλεσμα, πρέπει πρῶτα - πρῶτα ἡ ἀπλοποίησις νὰ γίνῃ εἰς ἐκεῖνα τὰ σημεῖα ποὺ καὶ ἡ ἀνεπίσημος δημοτικὴ παρ' ὅλην τῆς τὴν ἀναρχίαν γενικῶς ἐφήρμοσε. Ἐπειτα εἰς τὸν καθορισμὸν καὶ τοῦ εἴδους καὶ τῆς ἐκτάσεως τῆς ἀπλοποιήσεως νὰ γίνῃ κάποια συνεννόησις μεταξὺ ἐπιστημόνων ἀφ' ἑνός, λογοτεχνῶν ἀφ' ἑτέρου, τῶν λογοτεχνῶν δὲ ἡ γνώμη νὰ ληφθῇ σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν, ἀφοῦ αὐτοὶ κυρίως θὰ μπορέσουν μὲ τὰ βιβλία των νὰ ἐξαπλώσουν μίαν ἐνιαίαν ὀρθογραφίαν, ὅχι οἱ ἐπιστήμονες μὲ τὰ ὀλιγάριθμα συγγράμματά των καὶ τοὺς ὀλιγαριθμοτέρους ἀναγνώστας των. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς συνεργασίας αὐτῆς θὰ ἐξεδίδετο καὶ ἓνα λεξικὸν τὸ ὁποῖον νὰ ἐφρόντιζαν ὅλοι νὰ ἀκολουθήσουν, ἀντιλαμβανόμενοι τὸ κακὸν τῆς ἀναρχίας.

Εἰδικώτερον τὰ σημεῖα εἰς τὰ ὁποῖα θὰ μπορούσε νὰ γίνῃ ἀπλοποιήσις εἶναι:

1) Κατάργησις τῆς τεχνικῆς ὀρθογραφίας, ἡ ὁποία ζητεῖ νὰ μας ὑποδηλώσῃ καὶ τὸν τρόπον τοῦ μετασχηματισμοῦ μιᾶς λέξεως ἢ τύπου καὶ ἑξομοίωσις τῶν καταλήξεων. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ ἔχωμεν ἀπλουστέραν φωνητικὴν διότι θὰ γράφωμεν *συκιά, ἐλιά, βασιλιάς, στανιό, πιά* κτλ. Ἐπίσης *Γιάννης, Βασίλης, Γιώργης*—*τυρί, φαγί, τὰ χεῖλια* κτλ.

2. Κατὰ τὸ δυνατόν· ἀπλουσιότη, φωνητικὴ γραφὴ τῶν ξένων λέξεων ὅσαι δὲν μετεδόθησαν εἰς ἡμᾶς πολὺ παλαιὰ ὥστε νὰ ἔχουν σχηματίσει παράδοσιν (π. χ. *κουστωδιά, ἀλληλουῖα*...) Ἔτσι ἀποφεύγομεν τὴν φασσαρία, τὸ πουλλί, τὴν κωπέλλα, τὸ τημῶνι, τὸ κουρέλλι κτλ.

3) Κατάργησις τῶν πνευμάτων καὶ τῶν διαφορῶν τόνων: οἱ τόνοι εἶναι πολὺ εὐκόλον νὰ καταργηθοῦν καὶ ν' ἀντικατασταθοῦν ἀπὸ ἓνα οἶον δῆποτε σημεῖον ἐπάνω εἰς τὴν τονιζομένην συλλαβήν. Ὁ κ. Γ. Χατζιδάκις ἐπρότεινεν ἤδη τὴν κατάργησιν τῶν τριῶν τόνων διὰ τὰ βιβλία μόνον τῶν δημοτικῶν σχολείων καὶ τὴν ἀντικατάστασιν αὐτῶν δι' ἑνὸς σημεῖου· πολὺ σωστὰ ὅμως ἐτονίσθη ἡ δυσκολία μετὰ τὴν ὁποίαν τὰ παιδιὰ ἐρχόμενα εἰς τὸ ἑλληνικὸν θὰ μαθαίνουν ἓνα νέον σύστημα τόνων, διάφορον ἐκείνου τὸ ὁποῖον ἐπὶ τέσσαρα χρόνια ἐγνώριζαν—δυσκολία πολὺ μεγαλυτέρα παρὰ ἐὰν ἐξ ἀρχῆς ἐδιδάσκοντο τὰ τρία εἶδη τῶν τόνων.

Δι' αὐτὸ εἶναι πολὺ καλύτερον νὰ λείψουν ἀπὸ ὅλα τὰ βιβλία οἱ τόνοι: μαζὶ με αὐτοὺς θὰ φύγουν καὶ τὰ $\frac{2}{3}$ τῶν ὀρθογραφικῶν μας δυσκολιῶν: ἡ σημερινὴ ποικιλία εἶναι ἐντελῶς περιττή. Ἐπειδὴ δὲ ὁ τονισμὸς δὲν συνδέεται μετὰ τὸ σῶμα τῆς λέξεως, ἡ κατάργησις αὐτοῦ δὲν θὰ δυσκολεύῃ πολὺ τὸ διάβασμα παλαιότερων βιβλίων, ὅπως ἡ εἰσαγωγὴ μιᾶς τελείως φωνητικῆς γραφῆς. Καὶ τὸ μάτι πολὺ εὐκόλα θὰ συνηθίσῃ νὰ βλέπῃ τὰς λέξεις χωρὶς τόνους.

Ὅταν πάλιν κανεῖς σπουδάζῃ τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν, θὰ μαθαίνῃ τοὺς τονικοὺς νόμους χωρὶς πιά αὐτοὶ νὰ παραβαίνωνται εἰς τὴν δημοτικὴν (*γελάει, ἤτανε, τρώμε, ποτήρι*) καὶ νὰ ἐπέρχεται σύγχυσις.⁹⁾

Αὐταὶ εἶναι νομίζω οἱ ἀπλοποιήσεις αἱ ὁποῖαι θὰ διηκολύναν πολὺ τὴν ὀρθογραφίαν χωρὶς νὰ τὴν ἀπομακρύνουν καὶ ἀπὸ τὴν παράδοσιν.

Θὰ ἦσαν τώρα πρόθυμοι ἐπιστήμονες, λογοτέχναι καὶ δημοσιογράφοι ἀναγνwrίζοντες τὴν ὀρθότητα τῶν σκέψεων αὐτῶν, νὰ συμφωνήσουν; ὁ γράφων αἰσθάνεται βέβαια μικροὺς τοὺς ὤμους τοῦ διὰ ν' ἀναλάβῃ τὸ ἔργον. Ἄλλοι θὰ ἦσαν καταλληλότεροι πρὸς τοῦτο.

Ἐὰν ὅμως δὲν θὰ ἤθελαν ὅλοι οἱ ἐπιστήμονες πειθόμενοι νὰ προβοῦν εἰς ἀπλοποιήσεις, θὰ ἦτο ἀνάγκη τοῦλάχιστον οἱ λογοτέχναι νὰ συμφωνήσουν ἀκολουθοῦντες ἓνα σύστημα κοινόν. Τοιοῦτον ὑφίσταται ἤδη, τὸ τοῦ κ. Τριανταφυλλίδη. τὸ ὁποῖον συστηματικῶς εἶδαμεν ὅτι ἀκολουθοῦν καὶ ὁ Ἐκπαιδευτικὸς Ὅμιλος καὶ τὰ ἐπίσημα ἀναγνωστικὰ τῆς δημοτικῆς, ἀφορμᾶται δὲ ἀπὸ τὰς ἰδίας ἀρχὰς ἀπλοποιήσεως. Νομίζομεν ὅμως ὅτι προκειμένου νὰ ληφθῇ ὀριστικῆς ἀπόφασις δι' ἓνα τόσο σπουδαῖον ζήτημα πρέπει ὅλοι ἐπιστήμονες καὶ λογοτέχναι νὰ συνδράμουν, ὥστε νὰ μὴ γεννῶνται ὕστερα ἀντιρρήσεις: ἔτσι μὲ εὐκολωτέραν ὀρθογραφίαν καὶ σταθεράν, ὅταν ὁ τύπος θὰ γίνῃ ἀπλούστερος καὶ ἡ ἀρχὴ αὐτὴ ἐφαρμοσθῇ ὅχι μόνον εἰς τὴν ὀρθογραφίαν ἀλλὰ γενικώτερον, ὅταν παύσῃ τὸ μέσον νὰ εἶναι σκοπός, τότε θὰ μπορέσῃ κανεὶς ν' ἀπαιτήσῃ τὴν πραγματικῶν μερικῶν ἰδανικῶν πραγματικωτέρων ἀπὸ τὸ Ἔθνος μας, τὸ ὁποῖον κάποια κακὴ μοῖρα κρατεῖ ἀκόμη δεμένον διὰ πολλὰ ζητήματα ἐπάνω εἰς τύπους καὶ μόνον εἰς τύπους.

ΙΩΑΝΝΗΣ Θ. ΚΑΚΡΙΑΔΗΣ

Συντάκτης τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ

¹ Μόνον ἓνας, ὁ Ἰσίδ. Σκυλίτσης δὲν ὑπῆρξε δημοτικιστής· ἀλλ' ἡ μεταρρυθμίσις αὐτοῦ δι' ἧς κατηργεῖτο ἡ ψιλὴ καὶ ἡ βαρεῖα κυρίως δὲν ἀποβλέπει εἰς ἀπλοποιήσιν τῆς ὀρθογραφίας, ἀλλὰ εἰς τυπογραφικὴν εὐκολίαν. Ἐπίσης καὶ ὁ κ. Λεονάρδος εἰς τὴν Ἀρχαιολ. Ἐφημερίδα κατήργησε τὴν ψιλὴν, χωρὶς βέβαια ν' ἀποβλέπῃ καὶ αὐτὸς εἰς διευκόλυνσιν.

² Γ. Χατζιδάκι Μεσ. καὶ Νέα Ἑλλην. 1,562.

³ Εἰς τὸν Ε' τόμ. τοῦ Λεξικογρ. Ἀρχείου σ. 6 ὁ κ. Γ. Ν. Χατζι-

δάκις ἀναφέρει τὴν εἰκασίαν τοῦ Thumb, καθ' ἣν ἐκ τῆς συνεκφορᾶς τοῦ *εγὼ οὐχι* - *εγὼ* χι ἐσχηματίσθη τὸ *ὦχι*, τονίζει δὲ ὅτι «ἀδύνατος βέβαια δὲν εἶναι ἡ εἰκασία αὕτη· ἀλλὰ προφανῶς δὲν δύναται νὰ *ἔχη* ἀπόλυτον βεβαιότητα» καὶ προσθέτει: «ὁ τὴν ἐρμηνείαν ταύτην παραδεχόμενος ὀφείλει νὰ ὀρθογραφῇ *ὦχι* διὰ τοῦ *ω*, τοῦτο δὲ θὰ κάμω καὶ ἐγὼ ἐν τοῖς ἑξῆς». Κατὰ τὴν ἀρχὴν ταύτην ὅσοι πείθονται εἰς τὴν εἰκασίαν αὐτὴν, θὰ γράφουν *ὦχι*, ὅσοι δὲν πείθονται, *ὀχι*. Γιὰ τὸ χατίρι λοιπὸν μιᾶς ἐπισφαλοῦς ἐτυμολογίας καὶ τὸ δυστυχησμένο *ὀχι* χάνει τὴν σταθεράν του μορφήν, ἕως οὔτου — πρᾶγμα ἀπίθανώτατον — συμφωνήσουν οἱ γλωσσολόγοι, ἢ — τὸ πιθανώτερον! — παρουσιασθοῦν καὶ ἄλλαι ἐτυμολογίαι καὶ ἀποκτήσωμεν καὶ ἄλλας γραφὰς τοῦ *ὀχι*. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καθένας πού βρῖσκει μιᾶς λέξεως νέαν ἐτυμολογίαν, τὴν ὁποίαν καὶ μόνος αὐτὸς νὰ δέχεται, ἔχει ὅλον τὸ δικαίωμα νὰ μεταβάλλῃ καὶ τὴν γραφήν (πβ. τοῦ κ. Φιλήντα τὰς γραφὰς *ξαίρω*, *βασηλεύς* ὁ ἥλιος, *βασήλευμα* κλπ.).

¹ Ὁ κ. Τριανταφυλλίδης εἰς τὴν «Ὁρθογραφία μας» ἐν σελ. 70-75 ἀναγράφει πλεῖστα παραδείγματα διττογραφίας μιᾶς λέξεως ἢ ἑνὸς τύπου καὶ τριττογραφίας ἀκόμη ἀπὸ τὰ ἐπίσημα ἀναγνωστικά τοῦ δημοτικοῦ σχολείου τοῦ 1910.

² Krumbacher, Τὸ πρόβλημα τῆς νεωτέρας γραφομένης ἑλληνικῆς (ἑλλην. μεταφρ.) σ. 161.

³ Ὁ κ. Χατζιδάκης (Μεσ. καὶ Νέα Ἑλλην. 1, 629) τονίζει ὅτι διὰ τῆς ἱστορικῆς γραφῆς τὴν ἐφαρμογὴν ἀδιαφορεῖ τελείως· αὐτὸ ὁμῶς δὲν φαίνεται ὀρθόν διότι προκειμένου περὶ πρακτικοῦ ζητήματος ἔπρεπε νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἂν ὅλοι οἱ Ἕλληνες θὰ μπορούσαν νὰ κρατήσουν τὴν ἀρχὴν αὐτὴν· ἐξ ἄλλου εἶναι ἀκόμη χειρότερον νὰ ἔχωμεν μίαν γραφὴν ἀπλοποιημένην κάπως διὰ τὸν λαόν, καὶ παραλλήλως ἄλλην, ἐπιστημονικὴν· τὸ νὰ προσθέσωμεν εἰς τὴν διγλωσσίαν καὶ διπλὴν γραφήν, αὐτὸ εἶναι πού θεωρῶ «ἐθνοφθόρον». — Ἀποδείξεις τῆς μεγάλης δυσκολίας τῆς ἱστορικῆς γραφῆς εἶναι ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ εἰσηγηθέντες αὐτὴν σφάλλονται ἐνίοτε ἐπὶ παραδείγμ. εἰς τὰ Μεσ. κ. Νέα Ἑλλην. αἱ λέξεις *μπουκιά*, *μπούκα* κλ. ἐμφανίζονται ὑπὸ ποικίλας γραφὰς: *μπουκεᾶ* (1,137 κ. ἀλ.), *μπουκκέα* (2,258), *μβουκκίζω*, *μβούκκα* (1,304)· ὥστε ἡ γραφὴ ποικίλλει καὶ ὡς πρὸς τὴν γραφήν τοῦ *β* καὶ ὡς πρὸς τὴν ποσότητα τοῦ κ. Ἀφήνω ὅσας γραφὰς ἀργότερα ἐν ἐπιγνώσει μεταβάλλουν οἱ γλωσσολόγοι, πεισθέντες εἰς διάφορον ἐτυμολογίαν (π. χ. *κοιτῶ*, *ὦχι*, *ξαίρω* κλ.).

⁴ Χατζιδάκι, ἀπάντησις εἰς τὰ τοῦ Κ. Κρουμπάχερ σελ. 798, Α. Σκιαῖ Ἐπιστημον. Ἐπετηρ. 1915-1916 σ. 109.

⁵ Ὁ κ. Γ. Χατζιδάκις (ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 603) ἀναφέρει τὸν ὑπολογισμόν ἑνὸς Γάλλου, κατὰ τὸν ὁποῖον ἂν ὑποτεθῇ ὅτι κάθε Γάλλος γράφει μόνον δέκα φορὰς τὴν ἡμέραν τὸ ἄφωνον *e*, ἢ ὅλη ἀπώλεια

χρόνου όλων τῶν Γάλλων μαζί εἶναι 100.000 ὥραι, ἐὰν δὲ ὑπολογισθῇ πρὸς 50 λεπτά ἡ ἐργασίμος ὥρα, προκύπτει ὅτι ἡ Γαλλία χάνει ἀπὸ τὸ ἄφωνον ε, 18.000.000 χρυσᾶ φράγκα τὸ ἔτος. Ἀλίμονον ἂν ὑπελόγιζε κανεὶς καὶ διὰ τὴν Ἑλλάδα τί χάνει πρῶτα - πρῶτα διὰ νὰ μάθῃ καὶ ἔπειτα διὰ νὰ γράφῃ τὰ εἰ, οἰ, η... , τοὺς τόνους, τὰ ἄχρηστα πνεύματα κτλ. Νὰ αὐξήσωμεν τώρα τὴν δυσκολίαν αὐτὴν ἀκόμη περισσότερον;

° Ἄν ἡ κατάργησις τῶν τόνων φαίνεται πολὺ ριζοσπαστική, τότε πρέπει οἱ τονικοὶ νόμοι τῆς ἀρχαίας νὰ ἰσχύσουν καὶ ἐδῶ· ἐπίσης νὰ ἀκολουθήσῃ διὰ τὴν ὁμοιομορφίαν ἡ δημοτικὴ καὶ τὸν διπλασιασμόν τοῦ ρ εἰς τὴν αὐξήσιν καὶ τὴν σύνθεσιν.

